



ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Copyright© by Chiang Mai University

All rights reserved

การไหว้ผีปู่ย่า

การไหว้ผีปู่ย่า เป็นพิธีกรรมในระดับกลุ่มญาติ จากการพูดคุยกับบรรดาญาติที่มาพร้อมประกอบพิธีกรรม ทำให้ทราบว่า กระทำขึ้นเพื่อ เป็นการแสดงความเคารพต่อบรรพบุรุษ กระชับความสัมพันธ์ในกลุ่มเครือญาติและเพื่อความอยู่ดีกินดี สถานที่ประกอบพิธีกรรม จะใช้มุมห้องนอนทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ไม่มีสัญลักษณ์ชัดเจนว่า เป็นหอผีปู่ย่า เวลาประกอบพิธีกรรมก็ทำบนพื้นหรือบางครั้งอบครัวจะมีหอผีปู่ย่าต่างหาก เวลาประกอบพิธีกรรมก็จะประกอบที่หอปู่ย่า ในบ้าน बै้อส่วนใหญ่จะมีหอผีปู่ย่าอยู่ต่างหาก เพราะฉะนั้น เวลาประกอบพิธีกรรมก็จะประกอบที่หอปู่ย่า

การประกอบพิธีไหว้ผีปู่ย่า จะทำกันในราวเดือน 9 (เหนือ) ประมาณเดือน มิถุนายนของภาคกลาง วันที่ประกอบพิธีจะต้องเป็นข้างแรม (ดับ) และยกเว้นวันพระกับวันพุธ ผู้ที่เป็นผู้ประกอบพิธี คือ ครอบครัวที่เป็น "เค้าผี" เป็นคนตั้งเข้า ถือว่า เป็นผู้อำนวยความสะดวก ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมนี้ จะเป็นชาวบ้าน "สุม่เตียวกัน" หมายถึง สมาชิกในสายตระกูลฝ่ายหญิง

สิ่งที่ต้องใช้ในการประกอบพิธีกรรมการไหว้ผีปู่ย่า ได้แก่

1. เครื่องบูชา ได้แก่ น้ำส้มป่อย ดอกไม้ ไม่จำกัดสีและชนิด รูป 2 ดอก เทียน 2 ดอก
2. อาหาร ได้แก่ ข้าวเหนียวนึ่งสุก อาหารคาว ประกอบขึ้นจาก เนื้อหมู ทำเป็นลานแดง แกงอ่อม หมูย่าง ข้าวบ้าน बै้อยังมีความเชื่ออีกว่า ในขณะที่ปรุงอาหาร ห้ามชิมโดยเด็ดขาด จะถือว่าบาป ส่วนอาหารหวาน จะมีขนมปังจากในเมือง และผลไม้ ก็จะมีเงาะ เพราะอยู่ในช่วงฤดูที่เงาะออกผลมาก อาหารประเภทนี้ ไม่จำกัดลักษณะ และมักจะมีคนที่รู้จักกันนำไปบริจาค ร่วม โดยมีได้เป็นญาติ หรือสืบสายตระกูลใด ๆ นอกจากนั้นแล้วก็มี เครื่องดื่ม ซึ่งจะมีน้ำดื่มบรรจุคนโท สำหรับผีปู่ย่าโดยเฉพาะ เทใส่แก้วเตรียมไว้ให้ และต้องมีเหล้าขาว 1 แก้ว เทใส่แก้วเตรียมไว้ด้วยเช่นกัน และสิ่งที่จะขาดไม่ได้คือ ของขบเคี้ยวแบบพื้นบ้านภาคเหนือ ได้แก่ หมาก 1 มัด พลู 1 จีบ เมียง 1 คำ บุหรี่ชีกกาเรท (สมัยใหม่ 1 ซอง)

จากการเข้าร่วมสังเวยเหตุการณ์ในช่วงที่มีการประกอบพิธีกรรมนั้น ผู้วิจัยได้สังเกตุเห็นว่า มีขั้นตอนในการปฏิบัติ พอจะแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอนใหญ่ ๆ ดังนี้

1. ระยะก่อนวันประกอบพิธีกรรม

ฝ่ายกลุ่มญาติที่อยู่ในละแวกเดียวกัน จะร่วมกันกำหนดวันไหว้ผี แล้วแจกไปยังญาติ ๆ ครัวเรือนอื่น ๆ พร้อมกับมอบหมายหน้าที่ให้สมาชิกครัวเรือนต้นตระกูล เป็นผู้เก็บเงิน "ฮ่อม" หรือ เงินบริจาคนจะร่วมบริจาคตามแต่ฐานะ ส่วนใหญ่ครัวเรือนละ 10 - 20 บาท เงินที่ได้มานี้ จะต้อง ใ้ช้ของ เช่น ไหว้ทุกบาททุกสตางค์ ห้ามเหลือเด็ดขาด

2. วันประกอบพิธี

เข้าวันประกอบพิธี เงินบริจาคนที่เก็บได้ทั้งหมด จะถูกนำไปซื้อของ สำหรับไหว้หลังจากรับประทานอาหารเข้าแล้ว ตัวแทนเครือญาติจากครัวเรือนต่าง ๆ ในหมู่บ้านก็จะทยอยกันเข้ามายังบ้านพิธี เพื่อช่วยกันจัดเตรียมเครื่อง เช่น มีการจัดสถานที่ และสิ่งของที่ซื้อมาจากตลาด เสริ้งแล้วจัดบรรจลงในภาชนะขนาดต่าง ๆ แล้วบรรจลงในถาดรวมทั้งหมด 2 ถาด อาหารที่เหลือก็คงบรรจุในภาชนะเดิม ล้างเสียงไปจัดวางถวายบริเวณประกอบพิธี สำหรับปู่ย่า สำหรับหนึ่ง และสำหรับความผู้มาของปู่ย่าอีกสำหรับหนึ่ง วางแยกคนละที่ในบริเวณใกล้ ๆ กัน

ครั้นถึงเวลา ประมาณ 10.00 น. ตั้งเข้าก็จะเริ่มเช่นสรวง โดยการจุดธูปเทียน ที่มีอยู่แล้วพนมมือ กล่าวคำเชิญปู่ย่ามากินอาหารที่นำมาเช่นสรวง และขอให้ปู่ย่าช่วยปกป้องรักษาคุ้มครองตนและเครือญาติ ในสายตระกูล ให้อยู่ดีมีสุข คำกล่าวเชิญนี้ เป็นโวหารส่วนตัว มีลักษณะเป็นคำพูดร้อยแก้วธรรมดา แต่ละคนจะพูดไม่เหมือนกัน เมื่อกล่าวเชิญเสร็จแล้ว ญาติบางคนก็จะลากลับ คนที่อยู่ก็จะรองจนกว่าเทียนจะดับ แล้วตั้งเข้าก็จะเข้าไปขออนุญาตกินอาหารที่เหลือทั้งหมด และกล่าวข้การขอความคุ้มครองรักษาจากปู่ย่า เป็นเสร็จพิธี

หลังจากนี้ อาหารที่ใช้เช่น ไห้วก็จะถูกนำมากินเลี้ยงร่วมกัน ระหว่างวงศ์ญาติที่มา
ร่วมประกอบพิธี ซึ่งคงเหลือเพียง 3 - 4 คนเท่านั้น (ร่วมพิธี และสัมภาษณ์ นางนวล นาย
แก้ว แม่เต่า)

ผู้วิจัยได้พูดคุยกับกลุ่มญาติที่มาร่วมพิธีกรรมที่เป็นผู้อยู่ในวัยรุ่น เกี่ยวกับความรู้สึก
หรือความคิดเห็นในการเข้าร่วมพิธีกรรม วัยรุ่นเหล่านี้ให้เหตุผลว่า ก็เป็นการดี อย่างน้อยก็ได้
เจอญาติ เป็นการรวมญาติกัน และที่มาร่วมงานก็เพราะเคยร่วมมาตั้งแต่เด็กแล้ว บ้านก็อยู่ใกล้ ๆ
กัน พ่อ แม่ มาพวกเขา ก็มักจะตามมาด้วย พอโตขึ้นก็มีโอกาสได้ช่วยงานมากขึ้น และก็คงจะยึดทำ
อย่างนี้ต่อไป แต่ทำแล้วจะส่งผลอย่างไรก็ไม่ค่อยจะเชื่อเท่าไร แต่ก็คิดว่าน่าจะเป็นสิ่งที่ดี ที่ได้
เคารพบรรพบุรุษปีละครั้ง และยังทำให้เพิ่มความรัก ความสัมพันธ์ สนิทสนมกันในหมู่ญาติด้วยกัน
เพราะในปัจจุบันรู้สึกจะห่าง ๆ กันเพราะต่างคนต่างก็ต้องออกไปทำงาน เวลาที่จะพบปะพูดคุย
ก็น้อยลงมาก

การไหว้ผีเจ้าบ้าน

การไหว้ผีเจ้าบ้าน เป็นพิธีกรรมระดับชุมชน สมาชิกทุกครัวเรือนในชุมชนจะมาร่วมกันประกอบพิธี โดยชาวบ้านได้เล่าให้ฟังว่า พวกเขาสรุปได้ว่า วัตถุประสงค์ของการประกอบพิธีกรรมนี้ ที่แท้จริงแล้ว คือ เพื่อให้ผีเจ้าบ้านคุ้มครองรักษาสมาชิก ในหมู่บ้านให้อยู่ดีกินดี ปราศจากภัยร้ายเนียดเบียน เป็นความเชื่อที่ชาวบ้านปฏิบัติกันมาช้านานแล้ว โดยเฉพาะผู้สูงอายุ ปัจจุบันเด็ก ๆ ไม่ค่อยให้ความสำคัญ ยกเว้นครอบครัวที่มีคนเฒ่าคนแก่ที่เคร่งต่อศาสนา มาก ๆ ทำให้ซึมซับไปถึงลูกหลานด้วย

สถานที่ประกอบพิธีกรรม ในบ้านเบ็จะจะมีหอผีประจำหมู่บ้าน 2 แห่งด้วยกัน ชาวบ้านจะแบ่งการไหว้ผีออกเป็น 2 หมวด ที่หอผีทั้ง 2 หอนี้ มีลักษณะคล้าย ๆ กัน คือ เป็นเรือนไม้ขนาดกว้างประมาณ 1 ตารางเมตร สูงจากพื้นดินประมาณ 1 เมตร หลังคามุงกระเบื้องดินเผา มี 4 เส้า มีบันไดลาดขึ้นด้านหน้า หอผีหันหน้าไปทางทิศเหนือ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกและทิศใต้ของหมู่บ้านในพื้นที่ส่วนบุคคล บริเวณไม่กว้างนัก หอหนึ่งอยู่ทางใต้ ห้ายหมู่บ้านติดกับทุ่งนา พื้นที่จะมีลักษณะคล้าย ๆ ป่า มีต้นไม้มาก (ซึ่งน่าจะเป็นที่เดียวในหมู่บ้านที่มีต้นไม้เหลืออยู่มาก) ส่วนอีก 1 หอ เมื่อก่อนก็จัดว่าอยู่ห้ายหมู่บ้านไปทางทิศตะวันตกติดกับทุ่งนา เช่นเดียวกัน แต่ต่อมาภายหลัง ชาวบ้านได้ขายที่นาให้กับคนภายนอกหมู่บ้าน และมีการสร้างบ้านทำให้หอผี หอนี้ตั้งอยู่ติดถนนซอยในหมู่บ้าน และมีบ้านล้อมรอบ บริเวณหอจึงไม่กว้างขวางนัก

ช่วงเวลาประกอบพิธีกรรม จะเป็นช่วงเดือน 9 (เหนือ) ของทุกปี ตรงกับระยะติดต่อกันระหว่างเดือนพฤษภาคม กับ มิถุนายน ปีนี้ (2536) ชาวบ้านประกอบพิธีกรรมในวันแรม 1 ค่ำ ตรงกับวันเสาร์และถือโอกาสเดียวกันนี้ ไหว้ผีปู่ย่าพร้อม ๆ กันไปด้วย สำหรับการประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับผีและถือปฏิบัติกันอย่างเคร่งครัดมา โดยตลอด

ผู้ประกอบพิธีและผู้อำนวยความสะดวก เป็นชาวบ้านผู้ชายที่อาวุโส และเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับจากชาวบ้านให้เป็นผู้ตั้งเข้าและผู้อำนวยความสะดวก ปัจจุบัน ได้แก่ ลุงป่วน ตาแก้ว อายุ 70 ปี และอีกทอดหนึ่งคือ ลุงแสน ปันยาเรือน อายุ 72 ปี

สิ่งของที่ต้องใช้ในการประกอบพิธีกรรม ได้แก่

1. เครื่องบูชา ได้แก่ ธูป ไม่จำกัดจำนวน เทียนขี้ผึ้ง ไม่จำกัดจำนวน ดอกไม้ ไม่จำกัดสีและชนิด
2. อาหาร ได้แก่ ข้าวเหนียวนึ่งสุกแล้ว กับข้าวต้องประกอบจากเนื้อสัตว์เท่านั้น ซึ่งแต่ละปีจะใช้เนื้อสัตว์ต่างชนิดเวียนกันไปไม่ซ้ำติดต่อกัน เช่น ปีที่แล้วใช้เนื้อไก่ ปีนี้ก็ใช้เนื้อวัวและปีต่อไปก็ใช้เนื้อหมู เป็นต้น ลักษณะอาหาร ได้แก่ ลาบแดง 2 ชนิด คือ ลาบเนื้อล้วน ๆ และลาบหูลู ซึ่งปรุงจากน้ำเล็ดสีแดงจัด แกงอ่อมและเนื้อย่าง นอกจากนี้ก็ยังมีขนมหวานหรือผลไม้ (ไม่มีก็ได้)
3. เครื่องดื่ม ได้แก่ น้ำดื่ม 1 คนโท เทใส่แก้ว 1 ใบ คนโทนี้ จะวางไว้ประจำหอและได้รับการดูแลให้สะอาดเติมน้ำให้เต็มอยู่เสมอ เหล้า 35 1 ขวด เทใส่แก้วประมาณครึ่งแก้ว
4. ของขบเคี้ยวแบบพื้นบ้านภาคเหนือ ได้แก่ หมาก จัดเป็นชุดใส่ "ขันหมาก" ประกอบด้วย ใบพลู ปูนแดง เปลือกกล้วย ยาเส้น ลูกหมากแห้งที่ผ่าเป็นกลีบหรือซอยเป็นแว่น ๆ ชาวบ้านจะเตรียมชุดหมากสำหรับ "อ่อม" ได้ทันทีวางไว้ด้วย 1 คำ เมียง ทำจากใบเมียงหมัก มีรสเปรี้ยวอมฝาด เวลาจะใช้จะต้องใส่เกลือ ชิม มะพร้าวคั่ว ไว้ข้างใน ชาวบ้านจะห่อเมียงด้วยใบตอง ตัดขนาดอม ไม่จำกัดจำนวน บุหรี่ แบบพื้นบ้าน ในอดีตมวนด้วยเยื่อกาบหมากหรือใบตองอ่อนที่รีดทับด้วยความร้อนจนแห้ง ไม่จำกัดจำนวน ปัจจุบันการมวนด้วยเยื่อกาบหมากได้หายไป เนื่องจากหาดันหมากยากมาก ส่วนการมวนด้วยใบตองที่รีดทับด้วยความร้อนยังคงใช้กันอยู่

ขั้นตอนในการปฏิบัติในพิธีกรรม แบ่งเป็น 2 ช่วงคือ

1. ระยะก่อนวันประกอบพิธีกรรม

โดยทั่วไปแล้ว การไหว้ผีเจ้าบ้านจะเป็นที่รับรู้กันทั่วหมู่บ้านว่า จะมีการเช่นไหว้ประจำปีในวันแรม 9 ค่ำ เดือน 9 (เพ็ญ) เมื่อถึงระยะก่อนวันประกอบพิธีกรรมประมาณ 6-7 วัน บุคคลผู้เป็นสายตระกูลตั้งเช้า (ผู้อำนวยพิธี) จะเป็นผู้แจ้งข่าว และเรียกรอเงินจากชาวบ้านทุกครัวเรือน ซึ่งจะได้รับความร่วมมือด้วยดีทุกปี ตามกำลังทรัพย์ ชาวบ้านแล้วว่า คนที่มีเงินนัก (มาก) เป็ล็กก็ยี่อนัก (เขาก็กั้ให้มาก) แล้วแต่จะให้ แต่ส่วนใหญ่อักจะให้เท่า ๆ กัน

2. วันประกอบพิธี

เช้าวันประกอบพิธี เจ้าของบ้านที่เป็นตั้งเช้าจะนำเงินบริจาค (ฮ่อม) ไปซื้อของสำหรับเช่นไหว้ในพิธี ซึ่งจะต้องใช้ให้หมดทุกบาททุกสตางค์ ไม่ให้มีเหลือโดยเด็ดขาด

ตอนสาย หลังจากรับประทานอาหารเช้ากันแล้ว ชาวบ้านจะทยอยกันมาช่วยเตรียมงาน โดยชนเครื่องใช้ไม้สอยที่จำเป็นมาจากบ้านของตน การจัดเตรียมการประกอบพิธีจะกระทำขึ้นในบริเวณใกล้หอผี โดยเป็นข้อห้ามว่า ต้องไม่ประกอบกรในบริเวณบ้านที่อาศัยและห้ามชิมอาหารก่อนเช่นไหว้เด็ดขาด ไม่เช่นนั้นผีจะไม่ได้กิน ในระหว่างการจัดเตรียมอาหารนั้น ชาวบ้านที่มาร่วมงานกันก็จะสนทนาวิสาสะหยอกล้อกันไปด้วย เป็นที่สนุกสนานครื้นเครง แต่ไม่มีการละเล่นรื่นเริงใด ๆ อาหารที่ทำเสร็จแล้วจะถูกจัดใส่ถ้วยชามบรรจุถาดไว้จำนวน 3 ถาด

หลังจากจัดเตรียมเครื่องเช่นต่าง ๆ เสร็จเรียบร้อยแล้ว เวลาประมาณ 10 น.เศษ (ใกล้เพล) ชาวบ้านก็จะลำเลียงเครื่องเช่นไหว้ขึ้นถวายเจ้าบ้านบนหอ ได้แก่ พานดอกไม้ รูปเทียน คนโท แก้วน้ำ ถาดอาหารคาวหวาน 1 ถาด เหล้า 1 ขวด แก้วบรรจุเหล้า 1 ใบ

ชั้นหมาก จานเมี่ยง บุหรี่ ส่วนถาดอาหารอีก 2 ถาดจะถวายความขี้ข้าง ความขี้ของเจ้าบ้าน โดยวางไว้ที่โคนเสาน้ำของหอเสาละถาด ตั้งเข้าจะเป็นผู้จุดธูปเทียน 5 ตำแหน่งคือ ปากประตู หอด้านละที่ ในหอบริเวณที่ตั้งถาดอาหาร 1 ที่ โคนเสาดตรงถาดอาหารเช่นความขี้ข้างความขี้ของเจ้าบ้าน ละแห่ง

เมื่อจัดวางเครื่องเช่นเรียบร้อยแล้ว ตั้งเข้าก็จะยกพานดอกไม้ธูปเทียนขึ้นกล่าวคำเชิญ เจ้าบ้านให้มารับประทานอาหารที่นำมาเช่นสรวงนี้ พร้อมทั้งขอพรให้เจ้าบ้านคุ้มครองรักษาผู้คน ในหมู่บ้านให้อยู่ดีมีสุข ทำไร่นาค้าขายให้ได้ผลดี และอย่าให้มีภัยพิบัติโรคภัยมาเบียดเบียน คำเชิญนี้เป็นโวหารส่วนตัวของผู้ตั้งเข้าเอง มีลักษณะเป็นคำพูดร้อยแก้วธรรมดา เมื่อกล่าวคำเชิญ เสร็จแล้วทุกคนก็จะนั่งรออยู่เงียบ ๆ

เมื่อเทียนทุกเล่มละลายดับลง ถือว่า เจ้าบ้านกินอิ่มแล้ว จากนั้นตั้งเข้าก็จะเข้าไป กราบขออนุญาตกินอาหารที่เหลือจากการเช่นสรวงครั้งนี้ แล้วชาวบ้านก็จะร่วมวงรับประทาน อาหารร่วมกันในบริเวณพิธีนั้น จนอิ่มกันแล้ว จึงแยกย้ายกันกลับ อาหารที่เหลือกินก็สามารถนำติด ตัวกลับบ้านได้ โดยไม่ถือว่าผิดแต่อย่างใด

การประกอบพิธีดังกล่าวมานี้ เป็นการปฏิบัติที่เห็นและเป็นอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งแตกต่างจาก ในอดีตเล็กน้อย คือ ในอดีตนั้น วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ จะมีพวกเสื่อ กระโถน (สำหรับบ้วนน้ำหมาก) หมอน ส่วนข้าวสุกนั้น ชาวบ้านจะทำการรวมกันทุกครัวเรือน ภาชนะใส่บรรจุอาหารถวายเป็นชั้นโตก จำนวน 5 ชั้น ถวายเจ้าบ้านบนหอ 1 ชั้น อีก 4 ชั้น ถวายแม่ธรณีเจ้าที่ และความขี้ข้าง ความขี้ ที่โคนเสา 4 เสา

ผู้เข้าร่วมพิธี จริง ๆ แล้วเป็นตัวแทนจากชาวบ้านทุกครัวเรือน แต่ปัจจุบัน ชาวบ้าน บางครอบครัวติดธุระ ทำงานภายนอกหมู่บ้าน ไม่มีเวลาก็จะไม่ได้เข้าร่วม โดยเฉพาะกลุ่มวัยรุ่นที่ ต้องไปเรียนหนังสือหรือทำงานภายนอกหมู่บ้าน

ขั้นตอนในการปฏิบัติ จะมีการเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ มากกว่าปัจจุบัน นับแต่เจ้าบ้านซึ่งมีชื่อว่า เจ้าหลวงเชียงใหม่ เทวบุตรเทวดา แม่ธรณีเจ้าที่

สำหรับบรรยากาศในงานพิธีนั้น ในอดีตสนุกสนานครึกครื้นกว่าปัจจุบันมาก เพราะมีการเชิญศิลปินช่างซอ จากหมู่บ้านใกล้เคียงมาร่วม ไม่มีการ "ตั้งผาม" หรือจัดเวทีให้ แต่เล่นซอกันบนพื้น นอกจากนี้ยังมีการตั้งวงเล่นสะล้อซอซึงกันด้วย โดยความสมัครใจของผู้ซึ่งสนใจและรักการดนตรี ซึ่งจะนำเครื่องดนตรีของตนติดมือมาในงานพิธีด้วย แต่ปัจจุบันบรรยากาศสนุกสนานเหล่านี้ไม่มีแล้ว เหลือแต่บรรดาญาติ ๆ กันเอง กินเหล้าเฮฮากันเองเป็นกลุ่ม ๆ ตามความพอใจ มีการร้องรำทำเพลงสนุกสนานกันเป็นธรรมดาเช่นเดียวกับงานเลี้ยงอื่น ๆ ในหมู่บ้าน ที่เกิดจากการลอกเลียนแบบค่านิยมใหม่ ๆ จากภายนอกเข้ามา เช่น การเลี้ยงฉลองครบรอบวันเกิด ซึ่งปัจจุบันนิยมจัดกันมากในบ้านบ่อ โดยเฉพาะวันเกิดของเด็ก

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

การไหว้ผีฝาย

พิธีกรรมเกี่ยวกับการไหว้ผีฝาย เป็นพิธีกรรมระดับชุมชน ซึ่งเป็นชุมชนที่ใหญ่มาก เกิดจากการรวมตัวของชุมชนเล็ก ๆ ต่าง ๆ ที่ใช้ประโยชน์จากลำน้ำเดียวกัน ในอดีตสมาชิกในชุมชนลานารวมถึงชุมชนบ้านแบ้อด้วย ส่วนใหญ่มีอาชีพทำการเกษตร โดยอาศัยน้ำจากธรรมชาติ ดังนั้น ชาวบ้านเหล่านี้ จึงต้องทำพิธีไหว้ผีฝายหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า "เลี้ยงผีฝาย" จะกระทำกันทุกปี ชาวบ้านเชื่อว่า เพื่อต้องการให้น้ำมาบำรุงไร่นาอย่างอุดมสมบูรณ์

สถานที่ประกอบพิธี จะอยู่บริเวณต้นฝายแม่ตาช้าง ฝายนี้จะกั้นน้ำจากลำน้ำแม่ตาช้าง ท่อน้ำเข้าคลองไหลเข้าไปบำรุงพื้นที่เพาะปลูกในเขต ตำบลสันผักหวาน ตำบลหนองควาย และตำบลอื่น ๆ อีกหลายตำบลในบริเวณใกล้เคียง ช่วงเวลาของการประกอบพิธีกรรม คือ เดือน 9 (เหนือ) ของทุกปี ซึ่งเป็นระยะติดต่อกันระหว่างเดือน พฤษภาคม และ มิถุนายน อันเป็นช่วงต้นฤดูฝน ก่อนลงมือทำการผลิตในไร่นา ไม่มีการกำหนดวันขึ้นหรือแรม แต่จะยกเว้นเฉพาะวันพระกับวันพุธ

ผู้ประกอบพิธี จะนำโดยกำนันตำบลสันผักหวาน และคณะกรรมการเหมืองฝาย ผู้มีหน้าที่ดูแลฝาย (หัวหน้าเหมืองฝาย หรือเรียกว่า แก่เหมือง หรือ แก่ฝายของบ้านแบ้อ คือ นายอินทร์ อายุ 37 ปี) เป็นผู้ช่วย ผู้เข้าร่วมพิธีกรรม จะประกอบด้วย คณะกรรมการเหมืองฝาย (บุรุษ) ทุกคน ซึ่งมีตำแหน่งเป็นหัวหน้าฝายประจำหมู่บ้านต่าง ๆ ในเขตพื้นที่รับน้ำจากฝายทั้งหมด ซึ่งถือว่าเป็นตัวแทนชาวนาในพื้นที่ควบคุมของตน

สิ่งของที่ต้องใช้ในการประกอบพิธีกรรมนั้น ชาวบ้านจะต้องเตรียมพวกเครื่องบูชา ได้แก่ กล้วย 3 ดอก เทียนขี้ผึ้ง 6 เล่ม ดอกไม้ไม่จำกัดจำนวน ธนิตและสี อาหาร ได้แก่ ลาบแดง (เนื้อหมู) และหูลู (ย่ำน้ำเลือดสด ๆ) แกงอ่อม (เนื้อหมู) คางหมู ขาหมู 4 ขา ซึ่งถือถือว่า แทนหมูที่มีร่างกายครบทุกส่วน 1 ตัว เครื่องดื่ม ได้แก่ น้ำ 1 แก้ว เหล้า 1 ขวด เทใส่แก้วครึ่งแก้ว

ขั้นตอนปฏิบัติในพิธีกรรม ชาวบ้านที่เคยเข้าร่วมประกอบพิธีกรรม เล่าให้ฟังว่า

1. ระยะเวลาก่อนวันประกอบพิธีกรรมนั้น คณะกรรมการเหมืองฝาย ประชุมตกลง ทหาวันมงคล เพื่อประกอบพิธี หลังจากนั้นก็แจ้งแก่เจ้าของสวนลำไย ซึ่งมีพื้นที่รับน้ำมากและมีฐานะค่อนข้างมั่งคั่ง เพื่อเรียกรายเงิน สำหรับใช้ในพิธี ซึ่งจะได้รับบริจาครายละเอียดตั้งแต่ 500 - 800 บาทต่อปี ส่วนชาวนาในเขตพื้นที่รับน้ำจากแม่ตาข้าง ไม่ต้องจ่ายเงินค่าประกอบพิธี เพราะถือว่ามีรายได้น้อย และถือครองที่นากันรายละเอียดไม่มาก การใช้เงินก็น้อย ค่าใช้จ่ายในการประกอบพิธีกรรมแต่ละปีปัจจุบันประมาณ 1,200 - 2,000 บาท

เมื่อกะประมาณค่าใช้จ่ายได้แล้ว ก็จะมอบหมายให้กรรมการคนใดคนหนึ่งหรือหลายคนรับผิดชอบในการจัดซื้อ และเตรียมวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นต้องใช้ในพิธีไปในวันประกอบพิธี

เมื่อถึงวันประกอบพิธีกรรม ล่วงวัน อติต แก่เหมือง พ่อของนายอินทร์ หัวหน้าเหมืองฝาย คนปัจจุบัน ซึ่งเป็นตัวแทนของบ้านเข็มเล่าให้ฟังว่า เป็นเวลาตอนบ่าย ประมาณ 15.00 น. คณะกรรมการเหมืองฝายทั้งหลายจะทยอยกันเข้าสู่บริเวณพิธี และช่วยกันจัดเตรียมเครื่องอำนวยความสะดวกแก่ผู้มาร่วมพิธี ได้แก่ การปูผ้าเต้นท์ การตั้ง โต๊ะบริการน้ำ ตั้ง โต๊ะวางเครื่อง เช่น หน้าทอผี ก่อไฟปรุงอาหารจากเนื้อหมูสด ๆ ที่ซื้อมาจากตลาด ระหว่างนี้ จะมีการสนทนาวิสาสะกันไปทำอาหารกันไปและบ้างก็ดื่มสุราและกินกับแก้มไปพลาง ส่วนประธานเหมืองฝาย จะได้รับแต่งตั้งเป็นประธานในพิธีโดยตำแหน่ง (ประธานที่ได้รับแต่งตั้งในพิธีนี้คือ นายอารีย์ จีรัง กำนันตำบลสันผักหวาน นั่นเอง)

การปรุงอาหารจัดเตรียมเครื่อง เช่น ใช้เวลาประมาณ 1 ชั่วโมงเศษ ๆ อาหารที่ประกอบสำเร็จแล้วจะถูกตักใส่ถ้วยชามบรรจุลงในถาดสังกะสี ลำเลียงไปวางไว้บนโต๊ะเครื่อง เช่น พร้อมทั้งน้ำ เหล้าและทุเรียน ตลอดจนจานดอกไม้ธูปเทียน เมื่อสมาชิกผู้เข้าร่วมพิธีกรรมมาพร้อมแล้ว พิธีเช่น ไท่วัง เริ่มขึ้นเมื่อเวลาประมาณ 17 นาฬิกา

ผู้อำนวยพิธีเข้าไปจุดเทียน ปักที่จานข้าวเหนียว 1 แท่ง จานผลไม้ 1 แท่ง และที่ โคนเสาทอ 4 แท่ง แล้วพนมมือถือพานดอกไม้ธูปเทียนเข้าหน้าโต๊ะเครื่องเซ่น กล่าวโหวตอัญเชิญ ให้แม่ธรณีมารับกินของเซ่นสังเวยและขอพรให้อำนวยความสุขสวัสดิ์ ให้ข้าวน้ำบริบูรณ์แก่ชาวนาทุกคน ระหว่างนี้ หัวหน้าเหมืองฝายคนอื่น ๆ ก็อธิษฐานในใจกันทุกคน เมื่อผู้อำนวยพิธีกล่าว โหวตเสร็จ ก็จะรอกันจนกว่าเทียนทุกเล่มจะละลายหมดดับ อันถือว่าเสร็จสิ้นแล้ว

จากนั้น ผู้อำนวยพิธีก็จะเข้าไปกล่าวโหวตอีกครั้ง เพื่อขออนุญาตกินอาหารที่เหลือทั้งหมด พร้อมทั้งกล่าวขอให้แม่ธรณีอวยชัยให้พรแก่ทุกคนอีกครั้งหนึ่ง หลังจากนั้น ก็เป็นการกินเลี้ยงกันในหมู่ ผู้มาร่วมพิธี มีการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ปัญหาทุกข์สุขเกี่ยวกับการผลิต และในระหว่าง คนกินเลี้ยงกันก็มีการซื้อเหล้ามาเพิ่มอีกเรื่อย ๆ จนเมื่ออ้อมหน้าสำราญกันดีแล้ว ก็ช่วยกันเก็บข้าว ของแล้วแยกย้ายกันกลับ

เนื่องจากพิธีกรรมนี้ มีค่าโหวตที่จะต้องกล่าวเชิญและขอพร ขณะที่ประกอบพิธีกรรม ลุงวัน คำมูล (อายุ 68 ปี) ผู้เคยเข้าร่วมประกอบพิธีกรรม ได้บอกแก่ผู้วิจัยว่า ส่วนนั้น มี หลายโหวต แต่เนื้อหานั้นเหมือน ๆ กัน ดังขอยกตัวอย่าง ดังนี้

"บัดเดี๋ยวนี้ก็เป็นกาลปะาเวณี ของแม่ธรณีเจ้าที่ ที่คอยรักษายังในโขงเซตนี้ ตลอดจนฝายกันน้ำ เดียวนี้ กำนันผู้ใหญ่บ้านตลอดจนผู้ช่วยเหมืองฝายกุดักัน ได้นำเอาเครื่องเซ่น ไหว้ มีหัวหมู ข้าวดอกดอกไม้ ธูปเทียน เหล้าหนึ่งพร้อมทั้งเงินลาบ แกงอ้อม เอามาตั้งไว้แล้ว ขอแม่ธรณีเจ้าที่รักษาฝายนี้ จงโปรดมารับมาเอาที่หัวหน้าเหมืองฝายที่มาพร้อมกันนี้ ได้มายืน ถวายที่อ้อมผู้มีสุขกุดักัน ตลอดถึงที่อรรษากรอันมาอยู่ในฝายนี้ ขอให้น้ำได้กินบริบูรณ์ดี เอือกสวนไร่นาขอได้ข้าววได้น้ำเลี้ยงชีวิตกุดักัน ท้อสบายดี สาธุ"

นอกจากโหวตที่กล่าวครั้งแรกนี้แล้ว จะต้องมีโหวตครั้งสุดท้ายด้วย ก่อนที่จะนำ อาหารที่นำมาเซ่นไปแบ่งกันรับประทาน ดังนี้

"บัดเดียนั้น ได้มาเลี้ยงมาตุแม่ธรณีเจ้าที่กินอิมหนาสำราญแล้ว หัวหน้าเหมืองฝาย
กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ตลอดจนผู้ช่วยฯและตัวแทนราษฎรทุก ๆ คน บัดเดียนั้นก็ขอกินซี่ซากซี่เหลือของ
แม่ธรณี โปรดอนุญาตปลงปันหูกู้กู้คนได้กิน และหูกู้กู้คนได้กิน เหมือนกันกู้กู้คน แต่เตอะ"

การไหว้ผีฝายนี้ ได้ปฏิบัติกันมาตลอดในอดีต ต่อมาในปี พ.ศ. 2513 มีการสร้าง
ชลประทานแม่แตงเสร็จ ทำให้ชาวบ้านบ่อและหมู่บ้านใกล้เคียงได้รับน้ำจากชลประทานนี้ ทำให้
ชาวบ้านมีน้ำใช้เมื่อถึงคราวฤดูเพาะปลูกอย่างเพียงพอ โดยไม่ต้องไปเลี้ยงขอคนผีฝาย หรือ
บนบานศาลกล่าวแก่ขุนน้ำแต่อย่างใด ในที่สุดชาวบ้านบ่อได้เลิกลัทธิพิธีกรรมนี้ไป แต่กลุ่ม
เหมืองฝายในหมู่บ้านก็ยังคงทำหน้าที่อยู่ โดยเฉพาะการจัดการน้ำและการขุดลอกเหมืองฝายใน
หมู่บ้านเป็นประจำทุกปี

ภาคผนวก ข

พิธีแหกนา

จากการพูดคุยกับผู้ประกอบอาชีพทำนาในบ้านบ่อ เกี่ยวกับพิธีกรรมที่ปฏิบัติก่อนที่จะทำการปลูกข้าวนั้น ปรากฏว่า มีการทำพิธีแหกนากันโดยทั่วกัน จะเป็นพิธีกรรมส่วนบุคคล ชาวบ้านมีความเชื่อว่า ถ้าหากประกอบพิธีกรรม การแหกนากันแล้ว จะทำให้ไร่นาอุดมสมบูรณ์ ได้ผลผลิตดี ป้องกัน ฟู เพลี้ย ลี้ตัวต่าง ๆ มากัดกินต้นข้าว

สถานที่ประกอบพิธีกรรม คือบริเวณ "ต้างนา" ในนาแปลงแรก ซึ่งเรียกว่า "ไฮ้หัว" ต้างนา เป็นบริเวณที่ตัดเขาคันนาเป็นร่องรับน้ำเข้ามา โดยจะประกอบพิธีแหกนา ในช่วงเดือน 11 (เหนือ) หรือ ประมาณเดือน กรกฎาคม ต่อกับ สิงหาคม ซึ่งมีการไถคราดนาและถอนกล้าเตรียมไว้ปลูกเรียบร้อยแล้ว ผู้ที่ประกอบพิธี และผู้อำนวยพิธี เป็นชาวนาผู้เป็นเจ้าของนา หรือผู้ทำนาในพื้นที่นั้น ๆ โดยไม่ต้องมีผู้เข้าร่วมพิธีแต่อย่างใด

วัตถุประสงค์หลักที่ต้องใช้ในการประกอบพิธีแหกนา จะใช้กระทงใบตองขนาดปากกว้างประมาณ 4 นิ้ว เศษ ๆ จำนวน 1 กระทง บรรจุถึงของต่อไปนี้ คือ เครื่องบูชา ได้แก่ ดอกไม้ธูป 2 ดอก เทียนไข 2 ดอก อาหาร ได้แก่ ข้าวเหนียวสุกปั้นขนาด 1 คำ เนื้อสุก 1 คำ ปลาสุก 1 คำ กุ้งสุก 1 ลูก ของขบเคี้ยวพื้นบ้านภาคเหนือ ได้แก่ หมาก 1 คำ เมี่ยง 1 คำ บุหรี่ "ตองจ่อ" (มวนด้วยใบตองอ่อนที่รีดด้วยความร้อนจนแห้ง แล้วนำมามวนยาเส้น)

ขั้นตอนปฏิบัติพิธีแหกนานั้น ลุงตัน (เป็นผู้อาวุโส ที่ยังอยู่ในกลุ่มชาวนา) ได้เล่าให้ฟัง ซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งออกเป็น 2 ระยะ คือ

1. ระยะก่อนวันประกอบพิธีแเสกนา

ชาวนาจะต้องหา "วันดี" อันเป็นศิริมงคลก่อน บางคนก็ยึดถือตามคติพื้นบ้าน ซึ่งมีนัยชี้ไว้แน่นอนทั้งวันดี วันเสีย บางคนถือตามวันเกิดตนเอง เช่น เกิดวันจันทร์ ก็จะทำพิธีและเริ่มลงมือปลูกวันจันทร์ ซึ่งชาวนาจะต้องคอยสังเกตผลผลิตของชาวนาข้าวในปีนั้นว่า ได้น้อยหรือได้มาก หากได้มากก็ถือวันเป็นดี ปีต่อไปก็จะเริ่มปลูกวันนี้อีก แต่หากได้ผลไม่ดี ก็จะเปลี่ยนเป็นวันศุกร์ เช่น วันจันทร์ ไม่ได้ผลปีนั้น ปีต่อไปก็จะเริ่มวันศุกร์ คือวันอาทิตย์ เป็นต้น

2. วันประกอบพิธีแเสกนา

ตอนเช้าเวลา ประมาณ 7.00 น. ผู้อำนวยการพิธี (เจ้าของผู้ทำนา) ก็จะนำ "ควัก" หรือ กระทบที่บรรจุเครื่องเช่นสรวง เรียบร้อยแล้วไปวางไว้ที่ "ตางนา" แล้วนำต้นกล้า 7 ต้น ลงปลูกบริเวณมุมนาเรียงเป็นแถว แล้วคุกเข้าพนมมือบนคันนาบริเวณที่วาง "ควัก" แล้วอัญเชิญแม่ธรณีให้มาปกปักรักษาให้ศัตรูผู้ร้ายใด ๆ มาทำลายต้นข้าวในนา และขอให้ได้ผลผลิตข้าวจำนวนมาก กล่าวจบก็สวดมนต์ ตามแบบพุทธศาสนา ได้แก่ ตั้งนะโม 3 จบ "อาคม 9 บั้ง" หรือ ไตรสรณาคมคาถา อิติปิโสฯ สวากขาโตฯ และสุปฏิปันโนฯ เป็นเสร็จพิธี ต่อจากนั้น ก็ลงมือปลูกข้าวต่อไปได้ (และเมื่อจะเกี่ยวข้าว ชาวนาก็จะเริ่มลงมือเกี่ยวบริเวณ แรกนา ตอนนวดข้าว ก็จะนวดบริเวณแรกนານี้ก่อนเช่นเดียวกัน)

ขั้นตอนการปฏิบัติอีกวิธีหนึ่ง ที่พบในบ้านบัว ปัจจุบัน (2536) คือ แทนที่จะ "วางควัก" เพียงควักเดียว ก็จะใช้ตาแหลว 4 อัน ปัก 4 มุม ของพื้นที่ทั้งหมด พร้อมกับ "วางควัก" ที่โคนเสาตาแหลว (สูงประมาณ 1 เมตร) ทั้ง 4 มุมนาแต่ละมุม เมื่อวางควักเสร็จ ผู้อำนวยการพิธีก็จะกล่าวคำอธิษฐานว่า " เอ้อ...แม่ธรณี วันนี้ก็เป็นวันดีมาแเสกนาขวัญ ปู ปลา สัตว์ทั้งหลาย ขออย่าได้มากัดกินต้นข้าวเนื้อ" (พ่อแก้ว เกษตรกร)

การเรียกขานวัวข้าว

การเรียกขานวัวข้าว เป็นพิธีกรรมระดับบุคคล ชาวบ้านมีความเชื่อว่าเมื่อได้ประกอบพิธีกรรมนี้แล้ว เวลาเพาะปลูกข้าวแล้วจะได้ข้าวจำนวนมากเต็มเม็ดเต็มหน่วย โดยจะทำในบริเวณนาข้าว หลังจากเกี่ยวข้าวเสร็จและในยุ้งข้าว ซึ่งชนชาวเปลือกชั้นบรรจุก่อนแล้ว ชาวนาที่เป็นเจ้าของผลผลิตจะเป็นผู้ประกอบพิธีเอง ไม่จำกัดเพศ ขึ้นอยู่กับโอกาสและความจำเป็น แต่โดยมากมักจะเป็นผู้ชาย โดยไม่จำเป็นต้องมีผู้เข้าร่วมพิธีแต่อย่างใด

สิ่งของที่ต้องใช้ในการประกอบพิธีได้แก่

1. เครื่องบูชา ได้แก่ ดอกไม้ เทียน 1 คู่ ธูป 2 คู่
2. เครื่องใช้ส่วนตัวผู้หญิง ได้แก่ กระจกส่องหน้า หวี
3. เครื่องครัว ได้แก่ ป้าก (กระຈ່າ)
4. อาหาร ได้แก่ ข้าวสุกปลาย่าง เนื้อย่างสุกแล้วขนาดพอคำและปลาชนิดต่าง ๆ อีก 2 ตัว ประกอบเป็นอาหารสุกแล้วเช่นกัน ทั้งหมดนี้บรรจุในกระหวงใบตอง 1 ใบ นอกจากนี้ยังมีกล้วยสุกอีก 2 ลูก และน้ำตาลบรรจุกระหวงใบตองอีก 1 ใบ
5. เปี้ยต หรือ กระบุงสานด้วยไม้ไผ่ 1 ช้าง นำของเช่นในข้อ 1 - 4 บรรจุลงในเปี้ยตทั้งหมด
6. ไม้คานใช้คานเปี้ยต
7. เครื่องมือในการเก็บเกี่ยวผลผลิต ได้แก่
 - ผาก คือ เครื่องมือใช้ตัดข้าวเปลือก มีลักษณะคล้ายพลั่ว แต่ทำขึ้นจากการแกะไม้

เนื้อแข็ง

- กำหรือวี คือ พัดกลมสานด้วยไม้ไผ่ ใช้พัดเศษ ละอองข้าวและข้าวลีบออกจากกองข้าวเปลือกหลังจากนวดข้าวเสร็จแล้ว กำนี้จะผูกปลายด้ามติดกันเป็น 1 คู่ เวลาใช้พัดต้องให้สองมือ ๆ ละข้างเคลื่อนไหวเป็นจังหวะรับกัน
- เสื่อสานด้วยไม้ไผ่ 1 ผืน ปกติใช้สำหรับรองรับข้าวเปลือกเวลานวดข้าว

ขั้นตอนการปฏิบัติในพิธีกรรม

ภายหลังจากขนข้าวเปลือกชั้นบรรจุในยุ้งแล้วสักวันสองวัน เจ้าของก็จะหาวันดี สำหรับประกอบพิธีเรียกขวัญข้าว พิธีจะทำกันในตอนเช้า โดยผู้ประกอบพิธีจะคอนเปี้ยตบรรจุเครื่องเช่น เต็นออกไปยังที่นาของตน โดยกำหนดเต็นจาก "หัวนา" ไปจรด "หางนา" และเก็บรวงข้าวแห้งที่หล่นตามพื้นพร้อมกับกล่าวคำเรียกขวัญข้าว เป็นระยะ ๆ ตลอดเวลาที่เดินหาเก็บรวงข้าว ดังนี้

" เออ... แม่ธรณีเจ้าที่เจ้าแดน ข้าจะมาเอาขวัญข้าวเท่าที่มาเอานี้ก็ขอถือปึกไปอยู่ในหลอง (ยุ้ง) หื้ออยู่ดีมีสุขบ่หื้อข้าวเสียหายอยู่กลางทุ่งกลางนา จิวควายจะย่ำเน้อ" เมื่อเดินทั่วบริเวณที่นาและเก็บข้าวได้ 4 - 5 รวงแล้วก็จะนำมามัดติดกันเป็นพวงใส่ในเปี้ยต

จากนั้นก็เดินกลับบ้านโดยมีข้อปฏิบัติว่า ขณะที่เดินกลับห้ามเหยียบหลังกลับนา แล้วนำเครื่องเช่นทั้งหมดขึ้นไปบนยุ้งข้าว หยิบเอารวงข้าวเข้าไปวางไว้บนกองข้าวในยุ้ง เครื่องเช่นอื่น ๆ นำกลับลงมาได้ เป็นเสร็จพิธี (ผู้ให้สัมภาษณ์ พ่ออุ้ยตัน ชาวนาที่ทำนาในที่นาของตนเอง)

ภาคผนวก จ

การทานข้าวใหม่

การทานข้าวใหม่ เป็นพิธีกรรมระดับผสมผสาน ชาวบ้านประกอบพิธีนี้ โดยมีวัตถุประสงค์ว่า เพื่อเอาข้าวที่เกี่ยวเสร็จใหม่ ๆ ไปถวายทานให้คนตายญาติพี่น้องที่ตายไปแล้ว และบรรพบุรุษจะทำกันภายในบริเวณวัดประจำหมู่บ้าน ทางวัดจะจัดเตรียมสถานที่ให้พร้อม เริ่มจากโต๊ะสำหรับวางบาตรและสำหรับอาหาร โต๊ะนี้จะจัดวางไว้ที่หน้าประตูวิหาร ภายในวิหาร จะจัดเตรียมปูเสื่อเตรียม "ขันแก้วทั้ง 3" อันเป็นสัญลักษณ์แทนพระรัตนตรัย ชาวบ้านจะประกอบพิธีกันในเดือน 4 เบ็ญจ หรือวันขึ้น 15 ค่ำ ตรงกับเดือน มกราคม ของทุกปี ผู้ที่ประกอบพิธี เป็นชาวบ้านที่นับถือศาสนาพุทธและพระสงฆ์ และจะมีไวยาวัจกร เป็นผู้อำนวยการพิธี จะมีตัวแทนครัวเรือนต่าง ๆ ทั้งชายและหญิง ในหมู่บ้าน โดยมากจะเป็นวัยกลางคนขึ้นไป ทุกครัวเรือนจะพร้อมใจกันไปวัด เพื่อทำบุญถวายทานข้าวใหม่ให้ญาติผู้ล่วงลับของตน ปัจจุบันถึงแม้ว่า ชาวบ้านจะประกอบอาชีพทำนาน้อยลง แต่เมื่อถึงวันเวลาดังกล่าว ตัวแทนจากครัวเรือนก็จะไปทำบุญกันที่วัดเช่นเดียวกับผู้ที่ประกอบอาชีพทำนา

สิ่งของที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรม ได้แก่

1. เครื่องบูชา ได้แก่ ธูป 3 เล่ม เทียนขี้ผึ้ง บูชาพระวินัย 1 เล่ม บูชาพระธรรม 1 เล่ม ดอกไม้ไม่จำกัดสีและชนิด
2. อาหาร ได้แก่ ข้าวเหนียวที่นึ่งสุก (ข้าวใหม่ที่เพิ่งเก็บเกี่ยว สำหรับคนที่ทำนา) กับข้าวไม่จำกัดประเภท ยกเว้นอาหารทำจากเนื้อสัตว์ เช่น ลาบ ขนมหวาน อาจจะมีการทอดขนมเองหรือถ้าไม่ก็หาซื้อเอา ถ้าทำเองก็เป็นประเภท ขนมหี้น ข้าวต้มผัด ผลไม้ ไม่จำกัด ส่วนใหญ่จะเป็นกล้วยหรือผลไม้ที่มีตามฤดูกาล
3. เครื่องดื่ม น้ำดื่ม 1 แก้ว

4. ของขบเคี้ยวแบบพื้นบ้านภาคเหนือ ได้แก่ ทมาก (ไม่มีก็ได้) เมียง 1 อม บุหรี่แบบพื้นบ้านที่มวนด้วยใบตองอ่อนรีดแห้ง หรืออาจจะเป็นบุหรี่ยี่ห้อใหม่ เช่น กรองทิพย์ พระจันทร์ จำนวน 2 มวน ของทั้งหมดจะถูกบรรจุลงในกรวยใบตองเดียวกัน

ขั้นตอนในการปฏิบัติพิธีกรรม

1. ระยะเวลาวันประกอบพิธี

ชาวบ้านจะเตรียมของที่จะใช้ไปทำบุญในวันรุ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาหารการกินที่ผู้ตายเคยโปรดปราน ผู้ประกอบพิธีแต่ละครอบครัวจะจัดเตรียมให้พร้อม 1 วันก่อนจะถึงวันประกอบพิธี

2. วันประกอบพิธี

รุ่งเช้าของวันประกอบพิธี ชาวบ้านจะเตรียมขันข้าว ในขันข้าวประกอบด้วย ข้าวใหม่ที่นึ่งสุกแล้ว อาหาร โดยมากจะต้องเป็นของที่ผู้ตายเคยชอบ ของหวาน ผลไม้ เมียง 1 อม บุหรี่ 2 มวน ไม้ขีดไฟ น้ำ 1 แก้ว กรวยใบตองใส่ดอกไม้ ธูป เทียน ข้าวตอก กระดาษสำหรับเขียนชื่อผู้ตายลงไป

เมื่อไปถึงวัดจะมีพระนั่งประจำอยู่ที่อาจจะเป็นในวิหารหรือศาลา วัด ชาวบ้านจะยกขันข้าวประเคนให้พระ เมื่อพระมองเห็นชื่อผู้ล่วงลับที่อยู่ในขันก็จะทำการสวดเพื่อแจ้งให้วิญญาณรับทราบ จากนั้นจะไปใส่ขันแก้วทั้งสาม ซึ่งหมายถึง พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ชั้น แต่ละชั้นจะประกอบไปด้วย เทียน ข้าวตอก ดอกไม้ ธูป ทางวัดจัดเตรียมไว้ให้ ชาวบ้านจะต้องใส่สิ่งต่าง ๆ ดังกล่าวให้ครบในแต่ละชั้น เสร็จจึงไปใส่บาตรในที่ ๆ ทางวัดจัดเตรียมไว้ให้ ข้าวจะใส่ในบาตรรวมกันเลย ส่วนกับข้าว ถ้าเป็นกับข้าวประเภทเดียวกันก็จะรวมใส่จาน

เดียวกันไป ชาวบ้านมักจะทำกับข้าวประเภทเดียวกัน เกือบทั้งนั้น เช่น แกงฮังเล ต้มจืดวุ้นเส้น เป็นต้น ประเภท ขนมหวาน ผลไม้ ก็แยกใส่เป็นอย่าง ๆ ไป ซึ่งทางวัดจะจัดเตรียมอุปกรณ์ไว้ให้พร้อม เสร็จแล้วชาวบ้านจะพากันเข้าไปนั่งรอในวิหาร เพื่อรับศีลรับพรเรียบร้อยแล้วเป็นอันเสร็จพิธี



ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล นางสาวจุกวรัตน์ เมืองแก้ว
 วัน เดือน ปีเกิด 4 มกราคม 2508
 ที่อยู่ 75/4 ต.บางปลาม้า อ.บางปลาม้า จ.สุพรรณบุรี 72150

ประวัติการศึกษา

วุฒิ	ชื่อสถาบัน	ปีการศึกษาที่จบ
ม.ศ. 5	โรงเรียนศรีวิทยาสังฆะจังหวัดชุมพร	2525
บ.กศ.สูง	วิทยาลัยครูพระนครศรีอยุธยา	2527
กศ.บ.	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร	2529

ประสบการณ์ทำงาน

- ปี พ.ศ.2530 ปฏิบัติงานในตำแหน่ง อาจารย์ 1 ระดับ 3 โรงเรียน
 บรรณโคกพิสัย ตำบลชนแดน อำเภอเขียงกลาง จังหวัดน่าน

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
 Copyright© by Chiang Mai University
 All rights reserved